

2.400 danskere mister synet hvert år

80 % af vores sansindtryk kommer via synet og er derfor formentlig den vigtigste af de fem overordnede sanser. Det er øjnene, der fortæller os, hvordan verden ser ud, hvordan vi skal agere i forhold til den og som giver os en forestilling om proportioner, der sætter os i stand til at afpasse vores bevægelser i forhold til omgivelserne. Det er også øjnene, der sender signal til andre om, hvordan vi har det – om vi er glade, triste, overraskede eller bange, og på samme måde opfanger vi signaler fra andre. Uden synssansen er man derfor berøvet en af de væsentligste sanser, hvilket giver store udfordringer for den enkelte.

• Af Charlotte Søllner Hernø
csh@raskmagasinet.dk

IDanmark har vi ikke noget centralt register, men ifølge Dansk Blindesamfund tyder udenlandske undersøgelser på, at 1 procent af befolkningen har en synsstyrke på under 33 procent af det normale syn. Dette svarer til, at der i Danmark er mindst 50.000 synshandicappede. Ud af disse regner man med, at cirka halvdelen, dvs. 25.000, har en synsstyrke på under 10 procent af det normale syn, og det er denne gruppe, der betegnes som blinde eller stærkt svagsynede.

Årsagen til alvorlig synsnedsættelse eller blindhed hos ældre voksne skyldes i altovervejende grad sygdomme og aldersforandringer i nethinden eller de centrale synsbaner, som fører information fra øjnene til hjernen. Hyppige årsager til synshandicap er således følger af diabetes – sygdommen som er i stærk stigning – grøn stær, arvelige sygdomme og grå stær.

Blindhed eller alvorlig svagsynethed hos børn opdages som regel allerede kort efter fødslen på grund af det forbyggende sundhedsarbejde, som begynder allerede ved konstateringen af en graviditet og fortsætter gennem barndom og ungdom. Det betyder, at langt de fleste børn med et synshandicap opdages før skolestart og at der kan ske en tidlig medicinsk, socialmedicinsk og optisk indsats for at bevare og udnytte et restsyn.

I aldersgruppen 0-18 år er der omkring 2.000 blinde og svagsynede børn og unge. Cirka 1 ud af 1.000 børn og unge i Danmark har eller får et varigt synshandicap på grund af medfødte fosterskader, arvelige øjenlidelser og andre handicap, som påvirker synet, hvilket vil sige, at der hvert år anmeldes mellem 150 - 200 nye tilfælde af synshandicap blandt 0-18-årige til Synsregistret ved Statens Øjenklinik.

Sygdomme i øjet kan føre til blindhed eller svagsynethed

Der findes relativt mange sygdomme i øjet, som kan føre til svagsynethed eller blindhed, bl.a. alderspletter på nethinden – AMD, regnbuehinde- eller hornhindebetændelse, diabetisk øjensygdom, nethindeløsning, glaslegemesammenfald, grøn stær og grå stær.

Sygdommen grå stær har ikke noget at gøre med fugle som sådan, men skyldes at hvis ikke man behandler øjet, vil den sorte runde pupil til sidst blive grå og give øjet et stirrende, gråligt udseende. Heraf navnet grå stær. Det lægelige udtryk for grå stær er katarakt, som er det græske ord for vandfald.

Grå stær medfører nedsat syn, blændingsgener eller ændret opfattelse af farver og aldersbetinget grå stær står for 48 % af al blindhed i verden, et faktum vi synes at være blinde for i Danmark, da man i dag kan opereres med godt resultat.

Sygdommen kan være medfødt, selv om det er sjældent forekommende, hvorfor grå stær hos yngre oftest ses som en følge af skader eller andre sygdomme i øjet. Derimod er grå stær meget hyppigt forekommende blandt ældre. Således har omkring halvdelen blandt 75-årige uklarheder i linsen, som påvirker synet, og næsten alle mennesker i 80erne har større eller mindre grader af uklarhed i linsen. Grå stær er således ofte en følge af aldring, men man kender ikke i detaljer den proces, som fører til, at linsen mister sin klarhed, ud over at enkelte sygdomme og ydre påvirkninger øger risikoen for at udvikle grå stær som fx diabetes og andre stofskiftesygdomme, høje doser af røntgenstråler, infrarøde stråler eller ultraviolette stråler, skader på øjnene, gentagne inflammationer i regnbuehinden, som komplikation ved øjenoperationer eller som følge af røde hunde hos moderen under graviditeten.

Behandlingen af grå stær sker i dag ambulant ved operativ fjernelse af linsen, som erstattes med en plastiklinse af passende styrke. Der udføres ca. 40.000 operationer om året, hvoraf 97-98 % er uden komplikationer.

Grøn stær er en kronisk sygdom, der skader synsevnen

Grøn stær, som dækker over flere typer sygdomme, er en helt anden type øjensygdom end grå stær og er en af de hyppigste årsager til blindhed i Danmark. Man regner med, at et par procent af befolkningen over 40 år har kronisk grøn stær, og forekomsten stiger med alderen. Kronisk grøn stær skyldes et forhøjet tryk inde i øjet, så blodgennemstrømningen til blandt andet nethinden bliver utilstrækkelig, hvilket medfører skader på synsnervetrådene og tab af synsfelt og uden behandling vil tilstanden oftest medføre blindhed.

En række faktorer øger risikoen for udvikling af kronisk grøn stær, fx arvelighed, alder, udtalt nærsynethed, øjenskader, regnbuehindebetændelse, langvarig behandling med binyrebarkhormon eller forhøjet blodtryk. Udvikling af blindhed som følge af kronisk grøn stær kan dog i mange tilfælde forhindres ved tidlig diagnostik og korrekt behandling.

Akut grøn stær opstår, når afløbet af kammervæske pludseligt bliver lukket. Trykket i øjet stiger hurtigt, og dette fører til smerter, hovedpine og eventuelt kvalme og opkastninger. Synet bliver sløret, og man kan se regnbuefarvede ringe, når man ser på en lyskilde.

Akut grøn stær er en sjælden tilstand og skal øjeblikkeligt behandles af en øjenlæge. Sekundær grøn stær opstår, når kammervandsafløbet nedsættes af forskellige årsager, fx efter øjenskader, betændelsestilstande, svulster og blodpropper i øjet, samt ved brug af visse medikamenter, særligt steroidholdige øjendråber.

Kronisk grøn stær diagnosticeres af øjenlægen ud fra undersøgelser af synsnervens udseende, undersøgelse af synsfeltet og måling af øjentryk og behandlingen handler om at sænke øjentrykket til et niveau, som synsnerven kan tåle, enten medicinsk i form af øjendråber, der sænker dannelsen af kammervæske eller bedrer afløbet af samme, eller i form af tryknedsættende tabletter. Har behandlingen ingen effekt kan øjenlægen anvende laser til at brænde små huller i kammervinklen, så kammervæsken lettere kan løbe ud. Endelig kan operation komme på tale, hvorved øjenlægen laver et kunstigt afløb for kammervæsken under øjets bindehinde, hvorved øjentrykket bliver sænket.

Når sansecellerne i macula ikke fungerer, ser man dårligt

AMD er en forkortelse for øjensygdommen Aldersrelateret Macula Degeneration, som medfører en forringelse af det skarpe syn eller læsesynet, fordi sansecellerne i nethindens gule plet, kaldet macula, ikke fungerer som hidtil. AMD er den hyppigste årsag til svær synsnedsættelse og udvikler sig i to former, nemlig tør AMD og våd AMD, hvor den sidstnævnte kan føre til betydelig synsnedsættelse inden for uger til måneder.

Man kender ikke årsagen til AMD, selv om der ses en vis arvelig tendens, men med alderen bliver sygdommen mere og mere udbredt, således at omkring 40 % over 70 år har AMD i lettere eller sværere grad.

Ved tør AMD mister sansecellerne i macula langsomt deres evne til at omdanne lys til elektriske signaler, da affaldsstoffer fra sansecellerne stofskefter hober sig op, mens våd AMD er en fællesbetegnelse for forskellige former for indvækst af nye blodårer i nethinden, som har væskeudsving i vævet tilføjes, hvorved synet hurtigt forringes.

Tør AMD kan behandles med motion, da regelmæssig fysisk aktivitet kan nedsætte risikoen for udvikling og forværring samt af kosttilskud i form af antioxidanterne C- og E-vitamin, mineralerne zink og kobber og plantepigmenterne beta-karoten eller lutein/zeaxanthin i høje doser.

Våd AMD kan behandles, dvs. sygdommen kan bremses, ved at indsprøjte en medicin i øjet, som hæmmer de vækstfaktorer, der fører til synstruende indvækst af nye, utætte blodårer. Øjenforeningen Værn om Synet har en lang række brochurer om AMD og andre øjensygdomme. Man kan finde mere information på www.vos.dk

Andre sygdomme i øjet kan også føre til blindhed

Retinitis pigmentosa er den hyppigste arvelige sygdom, der giver en fremadskridende synsnedsættelse, og det er fællesbetegnelsen for en række arvelige sygdomme i øjets nethinde, som har det til fælles, at nethindens fotoreceptorer langsomt går til grunde på grund af en eller flere genetiske defekter i cellernes stofskefter. De første symptomer er natteblindhed. Derefter følger synsfeltindskrænkning, som gradvist flytter fra synsfeltets yderområder ind mod centrum af synsfeltet. Retinitis pigmentosa er sammen med opticusneuropati, der rammer begge synsnerver og medfører en hurtigt indtrædende alvorlig og blivende synsnedsættelse, de hyppigste årsager til blindhed hos personer i alderen 20-64 år i Danmark.

Infektion i øjet som regnbuehinde- eller hornhindebetændelse kan føre til synsnedsættelse, mens glaslegemesammenfald sjældent gør det, med mindre der også er tale om nethindeløsning, som der registreres 5-600 tilfælde af om året og som kræver øjeblikkelig behandling – ofte kirurgisk så nethinden sættes på plads.

Det allervigtigste man kan gøre er at registrere og være opmærksom på alle ændringer i synet. Rettidig omhu kan således redde synet, mens akut behandling i andre tilfælde er det altafgørende. Da synssansen er helt central for at kunne færdes, orientere sig, kommunikere og være en del af fællesskabet, kan det ikke pointeres kraftigt nok, hvor vigtigt det er at passe på øjnene – hver eneste dag livet igennem. For mister du synet, forsvinder 80 % af dine sanseindtryk, hvorfor du faktisk skal lære alt på ny.